

найрентабельніших сівозмін. Херсонська сільськогосподарська дослідна станція вивчала місцеві природні умови, опрацювала різні прийоми рослинництва у посушливому районі на каштанових чорноземах. Основні результати роботи представлено у брошурі М. Кудинова "Основы сухого земледелия" (1923). Вивчали техніку зрошення на різних культурах із визначенням часу й норми поливу; роль штучного зрошення в порівнянні з сухим землеробством; визначали економічну оцінку результатів дослідів та ін. Програма Аджамської сільськогосподарської дослідної станції охоплювала питання впливу попередників і різночасної оранки на врожай озимини, а також глибину оранки під озимину і ярі культури, питання часу й норми засіву озимини та ярих. Центральна науково-дослідна виноробна станція ім. В. Таїрова виконувала завдання щодо з'ясування старих та нових прийомів виноробства, погрібного господарства та виноградарства, дослідження мікробіології вина та ін.

Отже, залежно від характеру природно-географічних та економічних умов кожного краю наприкінці першої чверті ХХ ст. здійснювалася побудова структури сільськогосподарської дослідної справи, яка передбачала наукове забезпечення сільськогосподарського виробництва України. У кожному краю науково-дослідну програму здійснювала крайова науково-дослідна організація до складу якої входили: крайова сільськогосподарська дослідна станція, районні сільськогосподарські станції та станції спеціальні. У цій структурі районні сільськогосподарські дослідні станції будували свої програми відповідно до проблем галузей сільського господарства, які були найважливішими для даного району. Аналітична та синтетична роль щодо визначення природних та сільськогосподарських чинників кожного краю в розрізі районів, належала переважно крайовим станціям. Також вони виконували координуючу та регулюючу функцію в науково-дослідній роботі певного краю.

Список використаних джерел

1. Вергунов В.А. Агронімія і становлення науки про тваринництво на теренах України та Франції (друга половина ХVІІІ – 1917 рік) / В.А. Вергунов; УААН, ДНСГБ. – К. : Аграр. наука, 2009. – 278 с.
2. Вергунов В.А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В.А. Вергунов; ННСГБ НААН. – К. : Аграр. наука, 2012. – 416 с.
3. Винер В.В. Областное построение с.-х. опытного дела в теории и на практике / В.В. Винер // С.-х. опытное дело. – 1925. – № 6. – С. 3–8.
4. Домрачов Д. Сільськогосподарська дослідна справа на Україні. Основи її будовання, програма й наслідки її роботи / Д. Домрачов // Вісн. с.-г. науки. – 1927. – № 2–3. – С. 132–149.
5. Кулжинський С. Крайові с.-г. досвідні станції та спеціальні с.-г. дослідні інститути на Україні / С.Кулжинський // Вісн. с.-г. науки та дослідної справи. – 1928. – № 6 (Т. 5). – С. 42–47.
6. Махов Г. Естественные границы областей Украины, выделяемых в целях научно-опытного изучения ее территории / Г.Махов // С.-х. опытное дело. – 1925. – № 6. – С. 48–52.
7. Махов Г. Естественное-историческое районирование Украины в интересах сельского хозяйства / Г.Махов // Сельскохозяйственное опытное дело. – 1925. – № 6. – С. 53–85.
8. Рожественский Б.Н. О рациональной организации опытного дела на Украине / Б.Н. Рожественский // С.-х. опытное дело. – 1925. – № 6. – С. 9–29.

References

1. Vergunov V.A. Agronomiya i stanovlennya nauky' pro tvary'nyy'ctvo na terenax Ukrainy' ta Franciyi (druga polovyna XVIII – 1917 rik) / V.A. Vergunov; UAAAN, DNSGB. – K. : Agrar. nauka, 2009. – 278 s.
2. Vergunov V.A. Sil's'kogospodars'ka doslidna sprava v Ukraini vid zarodzhennya do akademichnogo isnuvannya: organizacijny'j aspekt / V.A. Vergunov; NNSGB NAAN. – K. : Agrar. nauka, 2012. – 416 s.
3. Viner V.V. Oblastnoe postroenie s.-h. opytnogo dela v teorii i na praktike / V.V. Viner // S.-h. opytnoe delo. – 1925. – № 6. – S. 3–8.
4. Domrachov D. Sil's'kogospodars'ka doslidna sprava na Ukraini. Osnovy' yi' buduvannya, programa j naslidky' yi' roboty' / D. Domrachov // Visn. s.-g. nauky'. – 1927. – № 2–3. – S. 132–149.
5. Kulzhy'ns'ky'j S. Krajovi s.-g. dosvidni stanciyi ta special'ni s.-g. doslidni insty'tuty' na Ukraini / S.Kulzhy'ns'ky'j // Visn. s.-g. nauky' ta doslidnoyi spravy'. – 1928. – № 6 (T. 5). – S. 42–47.
6. Mahov G. Estestvennye granicy oblastej Ukrainy, vydeljaemyh v celjah nauchno-opytnogo izuchenija ee territorii / G.Mahov // S.-h. opytnoe delo. – 1925. – № 6. – S. 48–52.
7. Mahov G. Estestvenno-istoricheskoe rajonirovanie Ukrainy v interesah sel'skogo hozhajstva / G.Mahov // Sel'skohozhajstvennoe opytnoe delo. – 1925. – № 6. – S. 53–85.
8. Rozhestvenskij B.N. O racional'noj organizacii opytnogo dela na Ukraine / B.N. Rozhestvenskij // S.-h. opytnoe delo. – 1925. – № 6. – S. 9–29.

Shchebetjuk N. B., PhD National scientific agricultural library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Shchebetjuk@ukr.net

Natural climate zones as a factor of influence on structuring of agricultural research in Ukraine in the 20's of the XX century

The article is devoted to the issue of research and organizational forms and structure of agricultural research in the 20's of twentieth century, including its reconstruction according to the needs of agricultural sector of natural and historical regions of Ukraine. Research programs and relationship with research institutions in different areas of agricultural sector were highlighted. The primary role of regional agricultural research stations in coordinating of research of every region has been noted.

Keywords: agricultural research, region, research, institution, building, natural conditions.

Щебетюк Н. Б., докторант, Национальная научная сельскохозяйственная библиотека Национальной академии аграрных наук Украины (Украина, Киев), Shchebetjuk@ukr.net

Природно-климатические зоны как фактор влияния на структуризацию сельскохозяйственного опытного дела Украины в 20-х гг. ХХ в.

Рассмотрен вопрос построения научно-организационных форм и структуры сельскохозяйственного опытного дела в 20-х гг. ХХ в., в частности его реконструкции в соответствии с потребностями сельскохозяйственной отрасли естественно-исторических районов территории Украины. Освещены научные программы и взаимосвязь исследовательских учреждений в различных направлениях аграрного сектора. Подчеркнуто основную роль краевых сельскохозяйственных опытных станций в координации научно-исследовательской работы каждого края.

Ключевые слова: сельскохозяйственное опытное дело, край, исследование, учреждение, построение, природные условия.

* * *

УДК 636.083

Свідерська О. М.
кандидат історичних наук, доцент кафедри
гуманітарної підготовки і туризму,
ПВНЗ "Хмельницький економічний університет"
(Україна, Хмельницький), ksenya_982@mail.ru

АГРОНОМІЧНА ТА АГРОТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ПОДІЛЬСЬКОМУ СЕЛУ В ДОБУ НЕПУ (1921–1929 РР.)

На основі вивчення та залучення нових джерел, використання здобутків сучасної історіографії, аналізу періодичної преси, при застосуванні статистичного методу дослідження проаналізовано стан агрономічної та агротехнічної допомоги подільському селу в добу непу (1921–1929 рр.).

Ключові слова: неп, селянське господарство, сільське населення агротехніка, агрономічні сільськогосподарські школи, агробаза.

У сучасних умовах реформування соціально-економічних відносин в аграрному секторі країни, виникла потреба в створенні достовірної панорами розвитку історичної аграрної науки. Вивчення та аналіз досвіду минулого може значно полегшити вирішення багатьох питань сьогодення, в тому числі пов'язаних із впровадженням агрономічних та агротехнічних заходів в сільському господарстві.

Дана проблеми знайшла своє відображення як в радянській історіографії, так і в сучасній. В 20–ті роки розвиток сільського господарства всебічно та об'єктивно не висвітлювалося. Домінував підхід цілеспрямованого підбору фактів, які свідомо применшували здобутки аграрного сектора економіки доколгоспної доби того, щоб обґрунтувати привабливість колгоспно–радгоспної системи ведення сільського господарства. Проте варто виділити працю професора С. Городецького [1], який займався вивченням питання стану селянської агротехніки. Чимало аналітичних матеріалів про сільське господарство можна знайти в Ю. Підкуймухи [2], І. Олійника [3]. У сучасній історіографії згадано проблематику займалися В. Калініченко [4], О. Криворучко [5], І. Рибак [6]. Проте і на сьогоднішній день вона залишається актуальною і потребує детального вивчення.

У 20–ті роки переважна більшість селян Поділля і Південно–Східної Волині вела своє господарство на основі простого селянського досвіду. Дореволюційна мережа і структура агрономічної допомоги фактично була зруйнована. З цього приводу “Українська сільськогосподарська газета” писала: “В результаті пережитого ми до початку 1923 р. опинилися перед фактом майже повного розпаду агрономічної мережі. Вся низова агрономія деформувалася. Агроном перетворився у селянина, народного вчителя, сільського ремісника і в кого завгодно, лише б знайти для себе хоча б яку–небудь можливість для фізичного існування” [7, с. 3]. У зв'язку з цим II губернський з'їзд Рад, який відбувся 6 грудня 1921 р., в резолюції “Про піднесення сільського господарства” наголосив: “Для піднесення сільського господарства, яке занепало, збільшити агрономічну допомогу населенню, зробити так, щоб ця допомога відчувалася на місцях, щоб волосні агрономи відповідали, за піднесення сільського господарства. Через пресу, лекції–бесіди озброїти населення агрономічними знаннями, щоб воно могло успішно боротися з посухою, шкідниками. для досягнення вищої врожайності. негайно підняти на високий рівень наявні в губернії, але які погано функціонують агрономічні школи” [8, арк. 13]. Лише на середину 20–х років відновили мережу агрономічної допомоги на селі. “Із всієї маси агрономів, – писала “Українська сільськогосподарська газета”, – було відібрано найбільш цінне і в такій кількості, яке б відповідало злидненному бюджету земельного відомства” [7, с. 3]. Агрономи не могли охопити агрономічною допомогою величезну кількість селянських господарств. Про це писали сільські кореспонденти: “Скоро три роки минає, – писав дописувач із с. Яромірки Купинського району Кам'янецького округу, – як у нашому селі був агроном. У селі є бажанчі організувати сільськогосподарський

гурток, але не знають, як до справи взятися без поради агронома” [9, с. 3]. Нерідко агрономічна допомога обмежувалася лекцією або бесідою і не могла дати значні позитивні результати. “Коли приїжджає агроном до села, – писав дописувач із с. Ружичанки Проскурівського округу, – то селянство дуже раде, але одна лекція селян не задовольняє, що з того, кажуть, що зимою агроном розкаже про сівозміну, про боротьбу з бур'янами. Це тільки одна суха балаканина, бо якби все було на практиці пророблено, то селяни б краще зрозуміли” [10, с. 3]. Для посилення ефективності агрономічної допомоги з ініціативи Брацлавського повітового земельного відділу 1 січня 1922 р. створили агрономічний пункт, де під керівництвом досвідчених агрономів та їх помічників з добрих господарів селян мали навчати, як правильно культурно обробляти землю кращими сільськогосподарськими машинами, відкрили прокатний зерноочисний пункт, садовий розплідник показовий город з парниками, зразкову пасіку [11, арк. 47]. Цю ініціативу підтримала Подільська губернська агрономічна нарада, яка відбулася 23 січня 1923 р. і ухвалила створити агрономічні бази, агрономічні пункти і показові поля у вигляді показових баз. Згідно з рекомендаціями агробаза була добре обладнана, культурним господарством яке оброблялося засобами земельних органів зі всіма угіддями, характерними для цього регіону, що об'єднував кілька районів, і мало на меті поряд з показовістю вирощувати поліпшене польове та овоче насіння, заснувати розплідники плодівих дерев, розводити мальки риби тощо. Планувалося мати такі агробази у кожному районі. Середня норма землезабезпеченості агробази мала складати 50 дес. польової землі, 15 дес. саду і 8 д. городу [11, арк. 39]. Упродовж 1923–1924 рр. у Подільській губернії діяло 18 агробаз, зокрема, три – у Вінницькому окрузі (у с. Маянівці, яка мала 50 дес. польової, 12 – городної землі, 8 дес. саду; с. Велика Жмерунка відповідно – 10 дес., дес., 53 дес.; Немирові – 50 дес., 3 дес., 3 дес.), чотири – діяло у Кам'янецькому окрузі (одна у с. Кутківцях мала 63,5 дес. польової, 22 дес. городу, 12 дес. саду; в с. Кучі відповідно – 60 дес., 3 дес., 13 дес.; с. Грушка – 50 дес., 5 дес., 21 дес.; у с. Оринині – 63 дес., 5 дес., 4 дес.); чотири – у Гайсинському районі (у с. Фіорино агробаза мала 50 дес. польової, 8 дес. городу, 13 дес. саду із розплідником; у с. Кузьминцях відповідно – 50 дес., 8 дес., 13,8 дес.; с. Пчоловій – 50 дес., 8 дес., 15 дес.; с. Гирлівці – 50 дес., 8 дес., 13 дес.); чотири у Проскурівському (у с. Чорному острові агробаза використовувала 50 дес. польової, 4 дес. городу, 9 дес. саду; у с. Скаржинцях відповідно – 40 дес., 3 дес., 16 дес.; с. Миньківцях – 80 дес., 8 дес., 4 дес.; с. Шумівцях – 45 дес., 10 дес., 0,5 дес.); у Могилеві–Подільському окрузі – три районні агробази: у Івашковецькому районі із площею польової землі 4 дес., 6 дес. – саду, у Чернівецькому відповідно – 50 дес., 10,3 дес.; Щепанівському районі – 50 дес. польової, 21,4 дес. городної і 5,3 дес. саду [12, арк. 7]. У Вінницькому окрузі діяло вісім насіннево–виробничих баз з площею орної землі 735,5 дес. [13, арк. 111]. Згідно з ухвалою Подільської губернської агрономічної наради від 23 січня 1923 р. створювалась мережа агропунктів у кожному адміністративно–

територіальному районі. Тут мала зосереджуватися вся агрономічна культурно–просвітницька робота. Засновувалася мережа показових полів для впливу на поліпшення і піднесення агротехніки селянських господарств [14, арк. 39].

В агрономічних заходах щодо піднесення сільського господарства значне місце посідала боротьба зі шкідниками сільськогосподарських культур. Найбільшої шкоди посівам завдавала озима совка, хрущі, жук–кузька, ховрашки, миші, хом'яки. Наприклад, жук–кузька міг на одній десятині посіву зменшити врожайність від 10 до 60 пудів [15, с. 3]. За даними Подільського губернського статистичного бюро, у 1924 р. територія заражена мишами, і совкою складала 576867 дес. з них 167 000 дес. складали озимі посіви пошкоджені мишами і 137 660 дес. – озимі совкою [16, с. 59]. Восени 1924 р. озимий черв'як у Тульчинському окрузі пошкодив посіви на площі 14301 д. або 11% всього озимого клину [17, арк. 43]. Для боротьби зі шкідниками у 1922 р. створили Подільську станцію захисту рослин (СТАЗРО) з 11 співробітниками. Для її діяльності у 1923 р. виділили з державного бюджету 12 488 карб. У 1924 р. зусиллями станції було оброблено 200 т. пуд. насіння, 130 т. дес. посівів [17, арк. 43]. Для боротьби зі шкідниками використовувалися різноманітні, зокрема, хімічні, методи пов'язані з обробкою полів. У Тульчинському окрузі для хімічної обробки полів було задіяли 41 бригаду, у Томашпільському – 30, Гайсинському – 15, Крижопільському – 144, Пісчанському – 54 [17, арк. 43].

Найбільш ефективно боролися зі шкідниками полів колгоспи і радгоспи. Так, для знищення мишей на полях радгоспу Городоцького цукрозаводу застосували метод зараження мишачим тифом. “Через деякий час, – писала газета “Червоний кордон”, – селяни були свідками, що заражена кількість мишей цілими тисячами загинула. Отак і слід боротися із мишами” [18, с. 2]. У колгоспах Тульчинського округу у 1925 р. застосували хімічний метод боротьби із ховрашками. В результаті отруєння ховрашків на колгоспних полях були знищені [17, арк. 44]. Важливим напрямом боротьби зі шкідниками, зокрема й мишами, була хімічна обробка насіння. У Тульчинському окрузі під час осінньої посівної кампанії 1924 р. обробили 62 т. пуд. пшениці, а весною 1925 р. – 42 602 пуд. ярових культур або 45% від загальної кількості насіння [17, арк. 44]. Застосовувалися й інші методи боротьби зі шкідниками. Зокрема, у 1924 р. у Тульчинському окрузі практикувалося відокремлення заражених шкідниками ділянок землі, ранне боронування на площі 1900 дес., розміщення 20604 корит–пасток. У результаті вдалося знищити основну масу шкідників [17, арк. 43].

Важливу роль у розвитку та піднесенні сільського господарства відіграла агротехніка, тобто технологія землеробства, система прийомів вирощування сільськогосподарських культур.

Для боротьби із найбільш шкідливими бур'янами, осетом, коколем на Поділлі і Південно–Східній Волині у 20–ті роки практикувалися такі агротехнічні заходи, як боронування посівів, відповідне чергування сільськогосподарських культур у сівозміні, ретельне викошування бур'янів за час обробітку пророслих

культур, скошування верхньої частини бур'янів на полях озимих і ярих зернових [19, с. 4]. Відомо, що забур'янений ґрунт виснажувався, гинув врожай, оскільки за літо бур'ян із ґрунту до 500 пуд. води з десятини. Найпоширенішим заходом боротьби із забур'яненістю полів у 20–ті роки стало очищення насіння та його хімічна обробка. Традиція засівати поля неочищеним і необробленим насінням була надзвичайно поширена на Поділлі і Південно–Східній Волині. Обстеження Гельжбівської сільськогосподарської школи на території Могилів–Подільського округу виявило, що на кожних 100 грамів насіння, яке використовувалося в селянському господарстві припадало 4 г насіння бур'янів. У кожному пуді насіння ячменю виявлялося 500 тисяч насіння різних бур'янів [20, с. 4]. Відтак державні та кооперативні зерноочисні пункти активізували роботу з очищення насіннєвого матеріалу. Так, у 1925 р. в Кам'янецькому окрузі очистили 36600 пуд. насіння, а у 1926 р. – 147 149 пуд., відповідно у 1925 р. хімічно обробили насіння 66 119 пуд. зерна, у 1926 р. – 132 912 пуд. [21, с. 11]. Оскільки виробничі потужності зерноочисних пунктів не задовольняли повністю потреб селян у очищеному насінні, то чимало господарів під впливом пропаганди передових методів агротехніки здійснювали цю важливу роботу самотужки. Цим досвідом на сторінках газети “Червоний кордон” поділився селянин Василь Матринчук із с. Богданівці Дерезнянського району Проскурівського округу: “Ще й досі в нашому селі ніхто не очищає насіння. Я ж вирішив дещо попрактикувати. Було так: перед сівбою виготовив розчин із формаліну, налив його в широку діжку, насипав туди насіння – заражене зерно, насіння бур'янів, сміття піднялося на поверхню, а здорове залишилося на дні і пройшло двогодинну обробку. Після цього я засіяв одну половину десятини очищеним, а другу половину – неочищеним насінням. З першої отримав 37 пудів, а з другої – 26 пудів зерна. Різниця склала 11 пудів. Користь від очищеного насіння очевидна” [22, с. 3]. Все ж радикально розв'язати проблему очищення посівного матеріалу в розглядуваний період не вдалося. За результатами анкетного опитування у 1925 р., майже 1/4 респондентів вказали на нестачу відбірного очищеного насіння [23, с. 47]. Значно краще боролися з бур'янами у колективних господарствах. Так, обстеження колгоспних полів Кам'янецького округу у 1928 р. виявило меншу забур'яненість порівняно із полями індивідуальних селянських господарств [24, с. 182].

Важливим агротехнічним заходом підвищення продуктивності землеробства було лушення стерні та оранка на зяб. Посів озимих хлібів у сільському господарстві, передусім у селянському, відбувався після толоки і по стерні. Звідси лушення стерні у липні, а потім оранка на зяб у жовтні із одночасним пріорюванням гною забезпечували високі врожаї. Проте витіснення старих прийомів агротехніки відбувалося досить повільно. Сількор із с. Терешківці Бахматовецького району Проскурівського округу ділився своїми спостереженнями: “У нас з діда–прадіда ані стерні не лушили, ані раннього пару не заводили. Навпаки, рахували, що це шкідливо, діди наші в Петрівку не орали, а хліба ой скільки мали. А худобу де

будемо пасти, як пооремо толоку? А хто луцив у нашому селі стерню, рано орав, то хліб має гарний” [25, с. 4]. Луцнення стерні у 20–ті роки гальмувалося декількома причинами. У районах з трипільною системою землеробства стерня використовувалася селянами упродовж другої половини літа і на початку осені як випас, а тому її не луцили. Іншою причиною, що ставала на заваді луцнення стерні, була гостра нестача реманенту і тяглової худоби. У звіті за 1926–1927 рр. про агротехнічні заходи у Кам’янець–Подільському окрузі зазначалося: “Стерню луцять лише для посіву озимини, і досягти збільшення залученої площі неможливо через відсутність у 49,6% господарств реманенту і у 60% – робочої худоби” [4, с. 214]. З тих же причин не вдавалося досягти значних успіхів в оранці на зяб і пріорюванню вивезених органічних добрив. Опитування селян Вінницького округу восени 1925 р. виявило, що 66% респондентів зорали половину польового наділу на зяб, 18,2% – третину, 6,5% – четверту, 2,6% – шосту, 1,3% – восьму, а 5,2% – лише десяту частину поля [26, с. 64]. Осіннє опитування селян Поділля і у 1925 р. виявило таку динаміку оранки на зяб у розрізі посівних груп: лише 2% безпосівних господарств зорали землю на зяб і перед цим 1% вивезли гній, господарства з посівом до однієї десятини відповідно – 25%, 7%; від 1,01 до 2,00 д. – 42%, 20%; від 2,01 до 3,00 д. – 56%, 32%; від 3,01 до 4,00 д. – 65%, 43%; від 4,01 до 6,00 д. – 71%, 50%; від 6,01 до 8,00 д. – 75%, 50% [23, с. 64]. Висновуємо, що оранку на зяб із наступним пріорюванням вивезеного гною практикували переважно багатопосівні тяглові селянські господарства.

Таким чином, у 20–ті роки селянством регіону здійснювалася різноманітна робота спрямована на боротьбу із шкідниками, бур’янами. Все це сприяло підвищенню врожайності. Проте, не варто переоцінювати її результати. Шкідники, надмірна забур’яненість завдавали значної шкоди посівам, і їх подолання залишилося нерозв’язаною проблемою, яка надзвичайно негативно впливала на агротехніку землеробства.

Список використаних джерел

1. Городецький С. Сільське господарство Поділля перед світовою війною / С. Городецький. – Вінниця: Кабінет вичування Поділля, 1929. – 210 с.
2. Підкуймуха Ю.П. Сільське господарство Кам’янецьчини за перше десятиліття революції та заходи щодо його розвитку / Ю.П. Підкуймуха. – Кам’янець–Подільський: видання газети “Червоний кордон”, 1927. – 114 с.
3. Олійник І.С. Проблема селянських сівозмін на Поділлі / І.С. Олійник // Записки сільськогосподарського інституту в Кам’янці на Поділлі. – Кам’янець на Поділлі: Друкарня ім. Леніна, 1927. – Кн. 4. – С. 17–36.
4. Калініченко В.В. Селянське господарство України в період непу / В.В. Калініченко – Х.: Основа, 1997. – 400 с.
5. Криворучко О.Г. Створення і діяльність меліоративних товариств на Тульчинщині в 1924–1928 рр. / О.Г. Криворучко // Дванадцята Вінницька обласна історико–краєзнавча конференція: тези доповідей. – Вінниця: б.в., 1990. – С. 80–81.
6. Рыбак І.В. Індивідуальне селянське господарство Поділля у добу непу / І.В. Рыбак. – Кам’янець–Подільський: Абетка, 2008. – 244 с.
7. Перспективи агрономічної допомоги в 1924 році // Українська сільськогосподарська газета: всеукр. агроном. т–ва. – 1924. – 20 січня – Ч. 1. – С. 3.
8. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО). – Ф. Р.925. – Оп. 2. – Спр. 314. – 50 арк.

9. Агроном на селі // Червоний кордон. – 1927. – 11 червня. – С. 3.
10. Треба й іншим приклад брати // Червоний кордон. – 1926. – 11 грудня. – С. 3.
11. ДАВО – Ф. Р.795. – Оп. 1. – Спр. 1 а. – 179 арк.
12. ДАВО. – Ф. Р.40. – Оп. 1. – Спр. 706. – 8 арк.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 27. – Оп. 1. – Спр. 470. – 107 арк.
14. ДАВО. – Ф.Р.3018. – Оп. 2. – Спр. 22. – 148 арк.
15. Про шкідників і боротьбу з ними // Червоний край. – 1925. – 11 липня. – С. 3.
16. Юрченко К. Стан озимих засівів 1925 року / К. Юрченко // Бюллетень Подольського губернского статистического бюро. Год V. – Вінниця: Гостипография им. Ленина, 1925. – Апрель–июнь. – № 2 (29). – С. 58–64.
17. ДАВО. – Ф.Р.684. – Оп. 1. – Спр. 73. – 68 арк.
18. 5000 тисяч мишей // Червоний кордон. – 1924. – 30 листопада. – С. 2.
19. К.Г. Як боротися з бур’янами / К.Г. // Червоний край. – 1926. – 4 липня. – С. 4.
20. Задуть бур’яни // Червоний кордон. – 1929. – 2 березня. – С. 4.
21. Сільське господарство Кам’янецьчини за перше десятиріччя Жовтневої революції. – Кам’янець–Подільський: Окружне земельне управління, 1927. – 102 с.
22. Матринчук В. Мій досвід з прочищення насінням / В.Матринчук // Червоний кордон. – 1928. – 14 січня. – С. 3.
23. Сельское хозяйство // Бюллетень Подольского губернского статистического бюро. Год V (ЦСУУ). – Вінниця: Гостипография им. Ленина, 1925. – Апрель–июнь. – № 2 (29). – С. 44–79.
24. Величківський М.І. Колгоспи Кам’янецьчини / М.І. Величківський // Записки сільськогосподарського інституту в Кам’янці на Поділлі. – Кам’янець на Поділлі: Друкарня ім. Леніна, 1928. – Т. 5. – С. 168–228.
25. Завів ранній пар // Червоний кордон. – 1927. – 30 липня. – С. 4.
26. Матеріали до статистичного аналізу сільського господарства Вінницького округу // Бюллетень Вінницького окружного статистического бюро. – Вінниця: б.в., 1925. – № 4. – С. 3–78.

References

1. Gorodec’kyj S. Sil’s’ke gospodarstvo Podillja przed svitovuju vijnoju / S. Gorodec’kyj. – Vinnycja: Kabinet vyuchuvannja Podillja, 1929. – 210 s.
2. Pidkujmuha Ju.P. Sil’s’ke gospodarstvo Kam’janec’hyny za pershe desjatyiltja revolucii’ ta zahody shhodo jogo rozvytku / Ju.P. Pidkujmuha. – Kam’janec’–Podil’s’kyj: vydannja gazety “Chervonyj kordon”, 1927. – 114 s.
3. Olijnyk I.S. Problema seljans’kyh sivozmin na Podillju / I.S. Olijnyk // Zapysky sil’s’kogospodars’kogo instytutu v Kam’janci na Podillju. – Kam’janec’ na Podillju: Drukarnja im. Lenina, 1927. – Kн. 4. – S. 17–36.
4. Kalinichenko V.V. Seljans’ke gospodarstvo Ukrai’ny v period nepu / V.V. Kalinichenko – H.: Osнова, 1997. – 400 s.
5. Kryvoruchko O.G. Stvorennja i dijal’nist’ melioratyvnyh tovarystv na Tul’chynshhyni v 1924–1928 rr. / O.G. Kryvoruchko // Dvanadcjata Vinnyc’ka oblasna istoryko–krajeznavcha konferencija: tezy dopovidej. – Vinnycja: b.v., 1990. – S.80–81.
6. Rybak I.V. Indyvidual’ne seljans’ke gospodarstvo Podillja u dobu nepu / I.V. Rybak. – Kam’janec’–Podil’s’kyj: Abetka, 2008. – 244 s.
7. Perspektyvy agronomichnoi’ dopomogy v 1924 roci // Ukrai’ns’ka sil’s’kogospodars’ka gazeta: vseukr. agronom. t–va. – 1924. – 20 sichnja – Ch.1. – S.3.
8. Derzhavnyj arhiv Vinnyc’koi’ oblasti (dali – DAVO). – F.R.925. – Op. 2. – Spr. 314. – 50 ark.
9. Atronom na seli // Chervonyj kordon. – 1927. – 11 chervnja. – S. 3.
10. Treba j inshym pryklad braty // Chervonyj kordon. – 1926. – 11 grudnja. – S. 3.
11. DAVO – F.R.795. – Op. 1. – Spr. 1 a. – 179 ark.
12. DAVO. – F.R.40. – Op. 1. – Spr. 706. – 8 ark.
13. Central’nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrai’ny. – F. 27. – Op. 1. – Spr. 470. – 107 ark.
14. DAVO. – F.R.3018. – Op. 2. – Spr. 22. – 148 ark.
15. Pro shkidnykiv i borot’bu z nymy // Chervonyj kraj. – 1925. –

11 lypnja. – S. 3.

16. Jurchenko K. Stan ozymyh zasviviv 1925 roku / K.Jurchenko // Bjulleten' Podol'skogo gubernskogo statisticheskogo bjuro. God V. – Vinnica: Gostipografija im. Lenina, 1925. – Aprel'–ijun'. – № 2 (29). – S. 58–64.

17. DAVO. – F.R.684. – Op. 1. – Spr. 73. – 68 ark.

18. 5000 tysjach myshej // Chervonyj kordon. – 1924. – 30 lystopada. – S. 2.

19. K.G. Jak borotysja z bur'janamy / K.G. // Chervonyj kraj. – 1926. – 4 lypnja. – S. 4.

20. Zadushat' bur'jany // Chervonyj kordon. – 1929. – 2 bereznja. – S. 4.

21. Sil's'ke gospodarstvo Kam'janechchyny za pershe desjatyrichchja Zhovtnevoi' revolucii'. – Kam'janec'–Podil's'kyj: Okruzhne zemel'ne upravlinnja, 1927. – 102 s.

22. Matrynchuk V. Mij dosvid z prochyshhenym nasinnjam / V. Matrynchuk // Chervonyj kordon. – 1928. – 14 sichnja. – S. 3.

23. Sel'skoe hozjajstvo // Bjulleten' Podol'skogo gubernskogo statisticheskogo bjuro. God V (CSUU). – Vinnica : Gostipografija im. Lenina, 1925. – Aprel'–ijun'. – № 2 (29). – S. 44–79.

24. Velychkivs'kyj M. I. Kolgospj Kam'janechchyny / M.I. Velychkivs'kyj // Zapysky sil's'kogospodars'kogo instytutu v Kam'janci na Podillju. – Kam'janec' na Podillju : Drukarnja im. Lenina, 1928. – T. 5. – S. 168–228.

25. Zaviv rannij par // Chervonyj kordon. – 1927. – 30 lypnja. – S. 4.

26. Materialy do statystychnogo analizu sil's'kogo gospodarstva Vinnyc'kogo okrugu // Bjulleten' Vinnickogo okruzhnogo statisticheskogo bjuro. – Vinnica : b.v., 1925. – № 4. – S. 3–78.

Sviderska O. M., PhD in History, Associate Professor of humanitarian training and tourism department in PHEI “Khmelnitskyj Economical University” (Ukraine, Khmelnytsky), ksenya_982@mail.ru

Agronomic and Agro-Technical assistance to villages in Podillia region at the time of NEP agricultural transition (1921–1929)

The state of agronomic and agrotechnical assistance to villages in Podillia region at the time of NEP agricultural transition (1921–1929) was analyzed on the basis of the study and involvement of new sources, use of the achievements of modern historiography, the analysis of recent periodicals, the application of statistical methods of research. It was found out that in the 1920th the vast majority of peasants of Podillia conducted their economy relying on a simple peasant experience. Pre-revolutionary network and structure of agronomic assistance was virtually destroyed. The primary task was to restore aid and the use of modern agricultural technology, by means of which it was possible to reach positive qualitative changes in the system of agriculture. It was proved that the peasants of the region carried out various work aimed at combating pests and weeds; agricultural technology was improving. All this contributed to higher yields. But in realities of that time they failed to change the situation toward a radical intensification.

Keywords: NEP, peasant economy, rural population, agricultural technology, agronomic agricultural schools, agricultural base.

Свидерская О. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры гуманитарной подготовки и туризма, ПВНЗ “Хмельницкий экономический университет” (Украина, Хмельницкий), ksenya_982@mail.ru

Агрономическая и агротехническая помощь подольскому селу в период нэпа (1921–1929 гг.)

На основе изучения и привлечения новых источников, использование достижений современной историографии, анализе периодической прессы, при применении статистического метода исследования проанализировано состояние агрономической и агротехнической помощи подольскому селу в период нэпа (1921–1929 гг.).

Ключевые слова: нэп, крестьянское хозяйство, сельское население агротехника, агрономические сельскохозяйственные школы, агробаза.

* * *